

**Ivo Jardas, *Iz tradicijske kulture zapadne Kastavštine*,
Udruga Čakavski senjali, Kastav, 2022., 173 str.
ISBN: 978-953-48136-4-5.**

Ivo Jardas bio je istinski povezan s Kastavštinom, svojim rodnim zavičajem. Pučku i Delavsku školu završava u Kastvu te 1905. godine zbog teških životnih prilika odlazi raditi u Ameriku. U zavičaj se vraća 1908. godine i počinje pohađati Učiteljsku školu. Kao mlad učitelj prvo radi na području Istre i Kastavštine. Nakon propasti Monarhije 1918. godine i dolaska talijanske okupacije postojala je opasnost od progona istinskog domoljuba kakav je Jardas bio. Primoran je izbjeći daleko od svojeg rodnog zavičaja, u kontinentalnu Hrvatsku gdje nastavlja svoj učiteljski i prosvjetni rad. Jardas u svojim radovima istražuje kulturno-povijesni aspekt života rodne Kastavštine. Bavi se proučavanjem povijesti, etnografije, života, običaja i vjerovanja koja su duboko ukorijenjena u tradicijski život Kastavaca.

Njegov je najpoznatiji rad *Kastavština – Građa o narodnom životu i običajima u kastavskom govoru* koji je polazište svima nama koji se bavimo proučavanjem Kastavštine i onima koji žele doznati više o samoj kulturi i životu ovog kraja. Djelo je nastalo u međuratnom razdoblju, a tiskano je tek 1957. godine.

Dosad je njegov gotovo nepoznat rad sačuvan kao neobjavljen rukopis u arhivu Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti pod naslovom *Iz tradicijske kulture zapadne Kastavštine*. Zapis nastaje između 1949. i 1951. godine, kada Akademija upućuje Jardasa da istraži ovaj dio Kastavštine.

Kastavština o kojoj se govori u oba djela danas je većini nepoznata i teško pojmljiva u nekadašnjoj veličini koju je sa svojom podjelom po županijama imala do kraja Prvog svjetskog rata. Prostor Kastavštine nekad je sezao do mora, a obuhvaćao je i dobar dio zapadnih naselja koja su danas u sastavu grada Rijeke (poput Hosti, Pehlina, Zameta, Kantride, Drenove i dr.). Još manje je poznat pojam Zapadne Kastavštine koja je sezala do obronaka Čičarije i Veprinca. Veliku

ulogu u tome imali su događaji koji su se odvijali između dvaju svjetskih ratova i okupacija istočnojadranske obale koju je okupirala Kraljevina Italija. Tada nastale podjele razdijelile su Kastavštinu koja nikad nije obnovljena u prijašnjim granicama.

Danas možemo sagledati značaj i veličinu Kastavštine u životu i običajima svojstvenima za ovo područje, a Jardas ih u svojim djelima detaljno bilježi. Može se zaključiti da se radi o kapitalnim djelima jer je danas većina legendi i običaja zaboravljena, a sugovornici koje je Jardas tada konzultirao bili su posljednji svjedoci tog vremena. Čitajući Jardasov rad možemo vidjeti kada je došlo do velike promjene u međuratnom periodu okupacije i podjele Kastavske općine, ali i do promjene životnih prilika i običaja. Neminovno se dogodio upliv nove kulture koju je tada nasilno donijela talijanska okupacija, što je rezultiralo iznimno brзом promjenom i odumiranjem nekih običaja. Kretanje stanovništva i raseljavanje također su taj proces učinili dodatno turbulentnim.

Uza sve to Jardas u godinama svojeg istraživanja zapadne Kastavštine nalazi sugovornike koji su mu mogli prepričati priče svojih starih, običaje i navade.

Podjela teksta slična je kao u djelu *Kastavština*, s time da se Jardas u djelu *Zapadna Kastavština* više bazira na podjelu po tadašnjim županijama. Tako su obrađene županije Brgud, Puži i Zvoneća. U svakoj županiji detaljno su obrađeni njezin smještaj, toponimi i običaji vezani uz katoličke blagdane, krštenja, ženidbu, pokop, poklade i, općenito, život stanovnika. Jardas opisuje oruđe, obradu zemlje, stoku, čime se stanovništvo pojedinog sela bavi i kako na pojedinim mjestima žive te kakve su im kuće i štale. Opisi su vrlo detaljni, a čini se i usporedba života i običaja od mjesta do mjesta. Jardas navodi imena, prezimena i nadimke svojih sugovornika te naziv sela u kojem su živjeli, ali ne uvijek u cjelini. Negdje je naveden nadimak sugovornika i mjesto, a negdje ime i prezime, no negdje se događaju i greške. Iako Jardas zapadnu Kastavštinu ne poznaje dobro kao svoju (istočnu), zapise nastoji što bolje urediti kako bi čitatelju bilo što lakše shvatiti i pronaći dio koji ga zanima ili informaciju koju traži.

Tekst je pisan kastavskom čakavštinom i tako je objavljen u knjizi bez većih intervencija i ispravaka kako bi bio što autentičniji. Tako se uistinu mogu doživjeti pravi rad Jardasa i njegova strast za istraživanjem. Suradnici kontekstualiziraju Jardasov rad donoseći bitne informacije i nužne ispravke za shvaćanje teksta, što u konačnici oplemenjuje samo djelo.

Miljenko Ujčić piše uvodni tekst o županiji Brgud u kojem kontekstualizira taj dio zapisa i njegovu važnost. Dopunjava i ispravlja imena sugovornika te donosi dijelove njihova rodoslovlja i razdoblje u kojem su živjeli. Ti podaci i oplemenjuju Jardasov rad i potvrđuju njegovu vjerodostojnost.

Uz Ujčićev rad na rodoslovlju zapadne Kastavštine za županiju Puži uvodni tekst piše Vesna Matetić koja dobro poznaje značaj i povijest ove nekadašnje županije. Za Zvoneća to čini Milovan Matetić.

Jardasov je tekst u etnološkom i kulturno-povijesnom smislu jedinstven jer tako detaljnog opisa svih običaja pojedinih mikrolokacija u drugim literaturama gotovo da i nema. Sugovornici koji su tada ispitani sjećali su se priča svojih predaka koje još sežu na početke 19. stoljeća, a koje danas, s odmakom generacija, više nije moguće rekonstruirati. Fotografije koje prate tekstove zabilježile su lokacije i kuće koje su nama danas teško prepoznatljive, a tradicijska gradnja uvelike je izmijenjena poslijeratnom obnovom i modernizacijom životnog prostora. Uz prostore na fotografijama prikazani su i tradicijski alati i zanati u okruženju kakvo danas više ne postoji, a nekolicina nam je poznata tek iz etnografskih postava.

Uz rad o zapadnoj Kastavštini objavljen je i rad „Ovčarstvo u Lisini na Učki” tiskan 1962. godine u *Zborniku za narodni život i običaje*. Tekst je dodatnim bilješkama doradio prof. dr. sc. Roberto Žigulić. Rad je zanimljiv jer je ovčarstvo danas gotovo izumrlo na ovom prostoru ili se još sporadično pojavljuje ponegdje na obroncima Ćićarije. Iz rada se doznaju zanimljivosti o ovčarstvu, ispaši, preradi mlijeka i izradi sira, ali i o nekim, za većinu nas, nepoznatim običajima kao što je, primjerice, blagoslov sira.

Uvodni tekst urednice dr. sc. Lidije Nikočević, čiji je dugogodišnji rad vezan uz etnologiju i običaje, daje nam jasan uvod u Jardasov rad i njegov značaj. Uvodi čitatelja u metodologiju interpretacije i istraživanja koje je ostvarila s mnogobrojnim suradnicima. Arsen Jardas donosi detaljno rodoslovlje obitelji Ive Jardasa, a Cvjetana Miletić uređuje mali rječnik čakavskih pojmova i naziva. Za recenziju rukopisa Ive Jardasa u kulturno-povijesnom značenju pobrinuo se doc. dr. sc. Robert Doričić.

Knjigu su sufinancirali i potpomogli Primorsko-goranska županija, Općina Matulji, Grad Kastav, Grad Opatija, Erste bank d. d. Rijeka, Modern line d. o. o., Klana Domeni d. o. o. Matulji, Ris d. o. o. Kastav, Trgovina i točiona Karmen, a potpora i zajednička suradnja ostvarena je s Rodoslovnim centrom Kastavštine i Liburnije iz Matulja. Nakladnik ovog izdanja jest Udruga Čakavski senjali Kastav pod vodstvom Dragice Stanić. Svi suradnici navedeni na početku ovog izdanja zajedno su ostvarili izniman rad te čitateljima ponudili vrlo značajno djelo koje će mnogima poslužiti kao temelj za daljnja istraživanja i upoznavanje kulture i običaja zapadne Kastavštine.

Marko Badurina